

שיחות אל יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת ראה

גליון 28

**השיעורים של ספר דברים נתנדבו
לזכותם של יואל בן צפורה וזוגתו רויזא בת חוה
יה"ר שזכות רבינו ותורתו יעמוד להם לאורך ימים
טובים בבריאות הגוף והנפש, מתוך שפע רב,
הרחבת הדעת, ונחת דקדושה מיוצ"ח**

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

אפשרות הבחירה בטוב בכל מצב, המושכת קדושת השבת והמצוה לחולין[°]

היום ברכה וקללה

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם וגו' (דברים יא, כו). הראשונים מדקדקים למה פתח הכתוב בלשון יחיד – 'ראה', וממשיך בלשון רבים – 'לפניכם'. והנה איתא בגמ' (קידושין מ:): 'ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה וכו'. ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה'. מבאר החתם סופר (תו"מ ד"ה ראה) שמשא רבינו פונה לכל יחיד ויחיד ואומר לו 'ראה', התבונן בדעתך שאתה חציו חייב וחציו זכאי, והכלל גם הוא כמוך, חציו חייב וחציו זכאי, ולכן הבחירה שלך במעשה קטן או גדול איננו דבר השייך רק לך – 'לפניך', אלא 'אני נותן לפניכם', נתתי בידך גורל הכלל כולו, וע"י המעשה שלך לטוב או לרע תכריע את עצמך ואת כל העולם לכף זכות או חלילה להיפך, וזו אחריות עצומה שיש לכל יחיד ויחיד כלפי הכלל¹.

[°] של"ס בקעמפ תשס"ג.

¹ ובימים אלה במיוחד צריכים להתבונן בזה, לאחר הצרה הנוראה בארץ ישראל ה"י (ביום ג' ראה תשס"ג התאבד מחבל על אוטובוס קו שתיים בדרך מכותל המערבי ונרצחו יותר מעשרים יהודים רח"ל), ולא היתה זו פורענות ליחידים בודדים, אלא נהרגו בה יהודים מכל העדות והקהילות בישראל בחורים וגם בתולדות זקנים עם נערים, וכיון שהיא צרת רבים,

והנה הרבה פעמים יכול אדם לדמות בדעתו שהוא שקוע כ"כ בהבלי העולם ונכשל תמיד בעוונות ובחטאים, עד שהוא כבר לכוד ברע ואין לו בחירה לבחור בטוב, ואף מדמה בעצמו שבכלל אינו יודע עוד מהו טוב ומהו רע, כענין שהנביא מתאונן (ישעיה ה, כ) 'הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור לחשך'. מסביר חידושי הרי"ם שזו כוונת הכתוב 'ראה אנכי נותן לפניכם היום', שבכל יום ויום נותן הקב"ה לפני כל אדם את ה'ראה' – היכולת לבחור [מלשון 'רואה אני את דברי אדמון', כתובות קח:], להבדיל בעיני השכל בין 'ברכה לקללה' ולהבין ש'את הברכה אשר תשמעו, והקללה אם לא תשמעו', וע"י שמבין בבהירות ומרגיש בלבו שלשמוע בקול ה' זה הטוב המוחלט, ולהיפך בהיפוך, עי"כ יש לו באמת כח לבחור בטוב ולמאוס ברע. ומוסיף הרי"ם שזו כוונת הברכה 'הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה', שאנו מברכים בכל יום בשם ומלכות ומודים לה' שנטע בלבנו את היכולת להבחין בין יום ובין לילה, בין אור לחושך, בין ברכה לקללה, ועי"כ נוכל לבחור בטוב.

ומוסיף השפ"א לבאר דברי זקנו, במה שאומרים בברכת יוצר המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית', היינו שבכל יום ויום הקב"ה מחדש כל

לכן התביעה על כל אחד ואחד מאיתנו לעשות חשבון הנפש. וידועים דברי הרמב"ם ריש הלכות תעניות 'ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי וכו'. ובאמת יש אחד שהוא יותר גרוע מה'אכזר' שהרמב"ם מדבר עליו, והוא זה שאומר שכל הצרות באות בגלל חטאיו ועוונותיו של פלוני ואלמוני, כי האומר שהכל מקרה, יוסיפו לו רח"ל צרות אחרות עד שייעור משנתו ויבין כי יד ה' עשתה זאת, אבל מי שעל כל צרה שלא תבוא מצביע על קהילה פלונית שנכשלים בחטא כלשהו ועל קבוצה אחרת שמחטיאה את הרבים, הרי לא ישוב בתשובה לעולם, כי גם על כל היסורים שבעולם יאמר תמיד שכולם אשמים חוץ ממנו. לכן צריכים אנו לדעת שיש לנו ערבות על כלל ישראל, ולמעשים שלנו יש השפעה עצומה להכריע את הכף של הכלל כולו לטוב ולהיפך. ולכן אחרי שהקב"ה הביא מכה כה קשה עלינו צריכים לעשות חשבון הנפש ולהרהר בתשובה, וע"י שנבין שבידינו 'הברכה והקללה' של כלל ישראל נזכה לרחמים מן השמים ולא נוסיף לדאבה עוד.

הבריאה², וממילא עם הבריאה החדשה הוא גם נותן בחירה ביד כל אחד ואחד, 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה'. ואף שהאדם חושב לעצמו כמה פגמתי, כמה נפלתי וכמה בחרתי בקללה, אבל כל זה היה אתמול, והרי העולם של אתמול כבר איננו, והיום יש בריאה חדשה, ובעולם של 'היום' יש לך בחירה מחדש לעשות הטוב והישר בעיני ה' בתורה ותפילה ומעש"ט, ללא שייכות עם יום אתמול כי יעבור.

ואולי יכולים לפרש קצת אחרת, שמשו רבינו מדבר דוקא על 'היום' בשלמותו, היינו לא על הבוקר כשמברכים על הבריאה המתחדשת 'הנותן לשכוי בינה' ו'המחדש בכל יום מעשה בראשית', אלא גם אם באמצע היום או בסופו אתה מרגיש שכבר קלקלת מעשיך ואינך מרגיש בכח שלך לבחור בטוב, תדע ש'אני נותן לפניכם היום ברכה וקללה', וכל זמן שלא פנה יום יש לפניך את הכח של 'ראה', לדעת טוב ורע ולבחור בברכה אשר תשמעו.

*

עוד מדייק החת"ס מה שכתוב פעם נוספת 'היום', בסוף הפסוק השני – 'את הברכה אשר תשמעו וגו' אשר אנכי מצוה אתכם היום'. היום היום למה לי. אלא ידועים דברי חז"ל ('עי' רש"י להלן כו טז) 'היום' – בכל יום יהיו בעיניך כחדשים', ומבאר חת"ס דבר נורא, שמשו רבינו אומר לכלל ישראל, אין די שתבחרו בחיים לשמור ולעשות ולקיים דברי התורה, אלא גם כשאדם מקיים את התורה זה יכול להיות באופן של ברכה וחלילה באופן של היפך הברכה, ו'את הברכה אשר תשמעו' רק אם תלמד תורה ותקיים המצוות עם געשמאק וברעץ והתלהבות באופן של 'היום', שיהיו בעיניך כחדשים, כי אם יהיו בעיניך כמשא ועול שאתה מקיים בעל כרחך כמי שכפאו שד, אז אותה התורה יכולה להיות חלילה בבחי' קללה.

² ואע"פ שה' מחיה ומהווה הבריאה בכל רגע ורגע, כדכתי' 'לעולם ה' דברך נצב בשמים', וכמו שמאריך בעל התניא (ריש שער היחוד והאמונה), אבל יש בחינה אחרת שבה כל הבריאה מתחדשת בכל יום ויום, ואכמ"ל.

יהודא עילאה ויהודא תתאה

ושמתי כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ (ישעיהו נד, יב). קראנו היום בהפטרה שלעתיד לבא יהיו חומות ירושלים בנויות מאבנים טובות ויקרות. ואיתא בגמ' (ב"ב עה:): 'א"ר שמואל בר נחמני פליגי תרי מלאכי ברקיעא, גבריאל ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא, ומאן אינון יהודה וחזקיה בני רבי חייא, חד אמר שהם וחד אמר ישפה, אמר להו הקב"ה להוי כדין וכדין', ע"כ. וכתב מהרש"א ששהם וישפה הם אבני החושן של יוסף ובנימין. והקאזניצער מגיד (עבודת ישראל בהפטרות פ' נח) מסביר עפ"י הזוה"ק (ח"א קנג:): 'יוסף ובנימין תרין צדיקין נינהו, יוסף זכה למהוי צדיק לעילא וכו', בנימין איהו צדיק לתתא, דהיינו שאע"פ שכל שבטי י"ה כולם קדושים וטהורים, אבל במדרגה המיוחדת של מדת 'צדיק' נקראו רק יוסף ובנימין. ולהבין ענין הצדיק, הנה אנו אומרים כל יום ב'ויברך דויד' (דהי"א כט, יא) 'לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה', בפסוק זה נכללו כל שבע המידות העליונות בהן הקב"ה מחיה, מנהיג ומשפיע על העולם. ואיתא בספרי המקובלים שמדת היסוד נרמזת ב'כל בשמים ובארץ', כי ענין מידת היסוד-הצדיק הוא שמאחד השמים והארץ, הצדיק מוריד את השמים ושפעם למטה, וגם מעלה בעבודתו את הארץ למעלה.

ושני מיני צדיקים הם, האחד 'צדיק לעילא', שחי בקדושה וטהרה בלי שום השפעה מחומריות וגשמיות עוה"ז ובלי שום פגם וחטא, וע"י צדקתו וקדושתו הוא משפיע על סביביו מעילא לתתא, בכך שהוא מרומם את כלל ישראל ומכניס בתוכם 'שמימיות', ובפרט באלה הדבקים בו ובמדותיו, וזהו הצדיק המוריד שמים לארץ. והשני הוא 'צדיק לתתא', שאין קדושתו נובעת מלמעלה אלא דוקא מלמטה, דהיינו שעיקר מידתו השתוקקות וצמאון וגעגועים להתקרב לה' ולהתרומם, וכל שאיפתו ותפילותיו כל היום לזכות לקרבת אלקים ולזיו נועם ה', זה הוא הצדיק המעלה את הארץ לשמים. ויוסף הצדיק שעמד בניסיון הקשה בעולם וקידש הברית ולא פגם, הוא 'צדיק מלעילא', וע"י הגבורה והטהרה שלו נטע בנו כח שנוכל גם אנו להתקדש כמותו, וזה מה שאמרו (יומא לה:): 'יוסף מחייב את הרשעים'. ועל בנימין איתא (שם יב.)

רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בנוי. ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום, שנאמר חופף עליו כל היום. לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיוזכן לגבורה, שנאמר ובין כתפיו שכן. והיינו עבודת הצדיק-לתתא שמשותקק להתקרב לה, ומייחד שמים וארץ ע"י שהוא מעלה הארץ לשמים בגעגועיו ושאיפותיו לקרבת אלקים. וענינים הללו מרוזמים בשמות אבניהם בחושן, אבנו של יוסף הצדיק הוא 'שהם' אותיות משה, שהוא צדיק לעילא שהוריד התורה והלוחות משמים, ו'ישפה' אבנו של בנימין הצדיק, נוטריקון 'יש פה' לרמז על כח התפילה שהוא עבודה מתתא לעילא.

והנה רש"י מפרש 'שמשתך' - לשון שמש, חלונות שחמה זורחת בהן ועושין כנגדו מחיצה במיני זכוכית צבעים לנוי, היינו שע"י שאור השמש מאיר דרך האבנים הללו, מתנוצצים צבעיהם הבהירים והנפלאים, וזיום מאיר כל סביבותם. ובה תתבאר המחלוקת במתיבתא דרקינא ובמתיבתא דארעא, שנחלקו במהות אור הגאולה, חד אמר שאור הגאולה יבקע דרך אבן שהם, בחי' יוסף הצדיק מלעילא, ע"י שיערה ה' רוח ממרום לטהר את ישראל, ושפע של תורה יתגלה מלמעלה, שהוא בחי' מש"ה, וחד אמר שיתנוצץ אורו של משיח דרך חלונות של אבן ישפה, בחי' בנימין הצדיק, שהיא עבודת התפילה מתתא לעילא, שכלל ישראל יצמאו ויחשקו ויהיה להם קוראז' (בחי' בנימין זאב יטרף) לעלות להתדבק בה'.

והפשרה היא, 'אמר להו הקב"ה להוי כדין וכדין' והיינו ה'כדכד'. ולהבין זאת, הנה כתב בעל התניא שב'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' יש כ"ד אותיות, וסוד ענין בשכמל"ו הוא חיבור שמיא וארעא, להאיר 'כבוד מלכותו' יתברך לתוך 'עולם ועד'. ואנו אומרים אותו פעמיים בכל יום, פעם בבוקר כשאור השמש זורח ומאיר לארץ ולדרים עליה, וזה ענין יחודא דיוסף שהוא צדיק לעילא, ליחד שמים וארץ בזמן שקדושה יורדת מלמעלה. ושוב אומרים אותו בערב, בזמן שאין אור מאיר מלמעלה, וחושך ענן וערפל שורים בעולם, ובכל זאת אנו מתדבקים במידת ה'היה בנימין הצדיק מצטער', היינו שאנו חיים במצב של הסתר ולוחמים עם היצר, אבל אין אנו מתייאשים, אלא מצטערים ומשתוקקים להתקרב לה', וזו עבודת בשכמל"ו של ערבית. וזו הכרעת הקב"ה

'להוי כדין וכדין', שאור הגאולה יזרח בשתי בחינות הללו של שחרית וערבית גם יחד, שגם יאיר את העולם דרך השהם מעילא לתתא בחי' יוסף, וגם יתן כח ועוז לעמו להרים עצמם מתתא לעילא בחי' בנימין.

ועפ"י דברים האלה מסביר הגאון ר' ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל ר"י טשעבין את דברי המדרש (דברים רבה פ"ד, ד), 'ראה אנכי וכו' מה כתיב למעלה מן הענין (פסוק כב) 'כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת וגו', מהו 'את כל המצוה הזאת' א"ר לוי זו קריאת שמע, רבנן אמרי זו השבת שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה וכו'. היינו שחז"ל מדייקים מלשון הכתוב שמדובר על מצוה אחת הכוללת כל התורה כולה, ונחלקו אם היא שבת או ק"ש. אבל יש להבין איזו שייכות יש לזה עם פרשת ראה, ולכאור' היה לו למדרש לכתוב ענין זה למעלה במקומו, בסוף פ' עקב ששם נאמר הך קרא. ומסביר הגר"ש ששבת קדושה קביעא וקיימא, ואין קדושה תלויה בקידוש החודש של ישראל ולא בשום הכנה מלתתא, אלא אור השבת יורד מלמעלה, וכמו שאמרו חז"ל (ביצה טז.) 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל', שהיא בחי' מתנה הניתנת אף בלא עבודת המקבל. אמנם העבודה בקריאת שמע היא הפוכה, עבודה של יחוד ה' ואהבת ה' מתתא לעילא, שיהודי עומד במסי"נ ומכריז שמע ישראל ה' אחד.

וזה ביאור המדרש כאן, אחרי שהתורה מגלה שיש לכל יהודי - באשר הוא שם היום הזה - כח הבחירה [וכפי האמור, שמתנת הבחירה היא היכולת של 'ראה' גופא, הכח שניתן להבחין בין אור לחושך ובין ברכה לקללה], אם אמר יאמר היהודי, הלא איש גס אני וחוטא גדול, והיאך אוכל לבחור בטוב ולעלות השמימה, הלא הכח להתרומם ולהתקדש הוא בגדר עבודת הצדיקים שמיחדים שמים וארץ, אבל אני מרוחק מאד מהשמים ויושב ממש בשאול תחתית. על זה עונה המדרש שכבר נתן לנו הקב"ה שתי דרכים שעל ידן כל יהודי יכול לזכות למדרגת צדיק, האחד הוא להתדבק בקדושת שבת, היינו בקדושה עליונה דקביעא וקיימא בלי השתדלות האדם כלל, והיא בחי' אבן שה"ם היורדת מן השמים. והדרך האחרת הוא שגם כשאתה באמת במצב נמוך מאד, בכחך להצטער על הריחוק שלך, ובאשר אתה שם תוכל למצוא גם אתה בנפשך צמאון וגעגועים, וכך ע"י ה'ישפה', שתמיד יש' לך 'פה' שהוא כח הק"ש

ותפילה מתתא לעילא, וכך תוכל תמיד ליחד שמים וארץ, ולזכות למדרגת צדיק. והקב"ה אומר להוי כדין וכדין, ששתי הדרכים הללו נכונות ואמתיות, ודרך שתיהן מאיר האור דלעתיד לבוא.

המושבת קדושת השבת לכל השבוע על ידי הכיסופין

ובאמת אף שקדושת שבת קביעא וקיימא, בחי' הצדיק לעילא כנ"ל, אבל בזמן סעודה שלישית יש הארה של הצדיק דלתתא, כדאיתא מהחידושי הרי"מ (שפ"א פרשת תרל"א) שזמן סעודה שלישית הוא הזמן של 'קשה עלי פרדתכם'. ולהבין הענין, הנה לכל אחד מהרגלים, המוזכרים בפרשתנו, יש מצוה מיוחדת, סוכה וד' מינים וניסוך המים בסוכות, קרבן פסח ואכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בפסח, ושתי הלחם בשבועות, וכן גם במועדים אחרים, בר"ה מצות שופר וביוה"כ חמשה עינייים. ועומק הענין הוא שלכל יו"ט יש הארה והשפעה מיוחדת על העולם ועל האדם, והדרך שנוכל לזכות להשיג אותה הארה ולקבל אותן השפעות דקדושה הוא ע"י קיום והידור המצוה בשמחה ובכוונה שלמה, כלומר שהבית יד לאחוז באורות המיוחדים של סוכות הוא הד' מינים, והבית יד של האור הנפלא של ליל הסדר הוא המצה וההגדה וכו'.

אמנם שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו אבל אין לו כל מצוה מיוחדת, ונשאלת השאלה איך נוכל לזכות לאור הנפלא שיוורד בעולם בשמיני עצרת. על זה מפרש רש"י (במדבר כט לו) 'פר אחד איל אחד – אלו כנגד ישראל, התעכבו לי מעט עוד. ולשון חבה הוא זה, כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד', היינו שאחר שהיינו שבעת ימים בבית ה' עם ד' מינים, ושמתנו בבית השואבה וניסוך המים, והקרבתנו הרבה קרבנות, והנה עומד כל אחד בפתח להיפרד לביתו לחורף ארוך וקר, ועולה על הלב 'בענקשאפט' וצמאון, מי יתן והייתי יכול להישאר בבית ה' עוד יום אחד, עוד כמה שעות לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ואז כביכול מתעוררים אצל הקב"ה געגועים 'כבנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם'. לכן אין צורך לשום מצוה מיוחדת, כי האור של שמיני עצרת הוא

הצמאון והאהבה והגעגועים הללו גופא, אותו כֶּאֱב בלב שמצטער וחושק להתעכב עם השכינה עוד יום אחד, ועל ידו זוכים לכל האור הנפלא של היום הקדוש של עצרת.

וזה ההסבר בדברי החידושי הרי"ם, שאחרי שיושבים ומתענגים בתפילות וסעודות עם שירות ותשבחות כל השבת, מגיעה סעודה שלישית, וחושב יהודי לעצמו, אוי וויי, הנה השבת כבר עברה, ונשמה יתרה עוד מעט נפרדת ממני, 'כיון ששבת ווי אבדה נפש' (עי' ביצה טז.), והנה ששת ימי המעשה באים לקראתי, ועתה צריך אני לחזור לעסקי עוה"ז, ויארך לי עוד שבוע שלם עד שתבוא עלינו השבת הבאה, מי יתן והיה לי עוד כמה שעות של שבת, כמה שעות של זמירות ושירות ותשבחות, דברי תורה והתעוררות. ההרגש הזה של 'עכבו עוד יום אחד' הוא האור המיוחד של סעודה שלישית, ועל ידו יכול האדם להמשיך האור של שבת לתוך כל ששת ימי המעשה. זהו חלק ה'צדיק דלתתא' בכל שבת. והשפ"א מוסיף שהגעגועים של סעודה שלישית אינם רק בשבת, אלא במשך כל ששת ימי המעשה מתבונן האדם 'ווי אבדה נפש', 'איך האב פארפאטשקעט דעם שבת', וע"י שהוא מצטער ומשתוקק לשבת הבאה שיוכל לשבות ב'מנוחה שלימה שאתה רוצה בה', זוכה באמת להמשיך אורה של שבת לתוך כל השבוע, וכל השבוע הוא מכין את עצמו לשבת הבאה בבחי 'זכור את יום השבת לקדשו' שכל יום מונים לשבת, ואז זוכה לקבל שבת כדבעי.

ובאמת יש לדייק בדברי הגמ' שהצער וכאב הזאת של פרידת שבת צריכים להרגיש כבר בכניסתה, שהרי אמרו 'שבת וינפש' – כיון ששבת ווי אבדה נפש', וקשה הלא לכאורה 'ווי אבדה נפש' אמור רק במוצאי שבת, ולמה זה אמרו 'כיון ששבת ווי'. ואיתא מהבעש"ט זי"ע שהחכם עיניו בראשו צריך להתבונן כבר בשעת קבלת שבת, שהשבת עומדת להיפרד מאיתנו בעוד כמה שעות, ולכן אל תהיה שוטה המאבד מה שנותנים לו, אל תבזבז כל השבת בשינה וקריאת עיתונים ודיבורי הבל ורעות רוח, אלא תתענג על ה' בשירות ותשבחות, בתפילה בהתבוננות ובכוונה יתרה, עוד כמה שעות של חזרה על מה שלמדת כל השבוע, ועוד כמה שעות של דבקות עם הנשמה-יתרה, וכך תזכה לשבת שהיא באמת מעין עולם הבא.

השפעות המעשר והצדקה על החולין

עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה. ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים (יד, כב-כג). החידושי הרי"ם (שפ"א תרמ"ו) לומד מכאן שאכילה בקדושה מביאה ליראת שמים, כי בזה שאוכלים מעשר שני בירושלים זוכים 'למען תלמד ליראה'. והענין בזה הוא שבכל דבר בעולם יש ערבוב של טוב ורע, וכשאוכלים חולין יש גם חלק פסולת המגשם את האדם, אבל כשאוכלים לפני ה', וכן כל אכילה אחרת של מצוה, אין בה שום חלק רע, ולכן זוכים ע"י ליראת ה'. ומוסיף שאם מפרישים מעשרות כדין אזי ממשיכים הקדושה של התרומות והמעשרות לתוך השיריים של חולין. ובזה מבאר השפת אמת כפילות הלשון 'עשר תעשר', היינו שע"י ה'עשר' שתפריש מעשרות, 'תעשר' - תכניס קדושת מעשר לתוך החולין שאתה אוכל בביתך, שגם עליה תהיה קדושת אכילה של מצוה. ובאמת כך היא הלכה שמפרישים לכתחילה תרומה מן המוקף (ואף שאר מעשרות לדעת הרבה ראשונים), היינו שמפרישים מתוך השיריים, והתכלית בזה כדי להשפיע קדושת המעשר על כל השיריים, שהכל יתעלה לאכילה של מצוה.

והביאור בזה הוא שמעשר ראשון נותנים ללוי שאין לו חלק ונחלה בארץ, כי ה' הוא נחלתו, וצריך הלוי להיות פנוי תמיד לעבודת ה', ולכן כשאתה נותן מעשר ומפרנסו אתה מתחבר אליו ומשתתף עמו בעבודת הקודש, וזה משפיע על כל תבואתך ומעשי ידיך וכל אכילתך בביתך, שאתה מבין שהכל הוא בזכות זה שיש לך חלק בעבודתו של הלוי, ואז אתה מכניס לכל השיריים שיהיה מעשר'דיג כביאור שפ"א עשר תעשר³.

³ השבת ברכנו חודש אלול, ואיתא במשנה (ריש ר"ה) 'באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה'. ויש לבאר ע"פ דברי חידושי הרי"ם (עי' שפ"א שקלים) על המשנה (ריש שקלים) 'באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים', שבחודש ניסן מתעוררת אהבת השי"ת לכנסת ישראל, שזה ענין יציאת מצרים, 'אהבת כללותיך', ולכן קוראים שיר השירים בפסח, וכהכנה לזה משמיעין על השקלים חודש קודם לכן [כענין 'שואלין ודורשין קודם הרגל שלשים יום'], להרגיל בנ"י במידת הנדיבות ולתת לה' מתוך אהבה ושמחה. (וכן צריכים להשמיע על הכלאים, כי כשעוסקים בענין אהבה צריכים להיזהר שלא תיפול למקומות

זה ענין מעשר ראשון שנותנים ללוי, ויש גם מעשר שנותנים כל שנה שלישית לעני, ואיתא ב'ח'ת"ס (תו"מ ד"ה די מחסורו) דבר נורא, שהכח שיש לנו לקיים בגופנו תרי"ג מצוות, הוא מכח המסירת-נפש של יצחק אבינו במעשה העקדה, שבשעה שפשט צוארו על המזבח ומסר רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו קרבן עולה לה', הכניס בהם רוח קדושה והטביע בהם כח של מסי"נ לזרעו אחריו שיוכלו לקיים רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה, שגם הם יעלו אבריהם וגידיהם לה', בין אם ע"י ברית מילה או לבישת ציצית ותפילין וכיו"ב ממצות עשה או הכח לעמוד בניסיון ולהימנע ולא לעבור על אחת משס"ה לא תעשה. ויש לשאול התינח האברים והגידים, אבל הלא עיקר הכפרה בקרבן הוא ע"י זריקת דמים, 'כי הדם הוא הנפש', וגם בעקדת יצחק היה ענין של זריקת הדם כדאיתא במדרש (בראשית רבה נו) 'רבי בנאי אמר, אמר לפניו רבון העולם הוי רואה דמיו של איל זה כאילו דמו של יצחק בני', ומה נשאר לנו היום מזריקת דמו של יצחק אבינו, הלא מאחרי הברית מילה אין לנו קיום מצוה בדם. ומתריך חת"ס שבענין צדקה שבפרשה דילן כתיב (פרק טו, ח) 'כי פתח תפתח את ירך לך והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לך', ר"ת ד"ם אי"ל, היינו שמצות צדקה היא כנגד דמו של האיל, וכן כתוב בהמשך (פסוק י) 'נתן תתן לך נתן ר"ת נפש תחת נפש, שהנתינה לעני הוא נגד 'הדם הוא הנפש' שמכפר על המזבח.

והביאור בזה דברנו כמה פעמים בשם בעל התניא (פל"ז), שמצות צדקה נקראת סתם מצוה בירושלמי, והטעם הוא מפני שכל מצוה מקיימים רק עם אבר אחד או כח אחד של הגוף, אבל ממונו של אדם שהוא נותן לעני, הוא הרויח ע"י שעבד ועמל והזיע בכל גופו, לכן מצות צדקה כוללת כל הגוף. והאמת היא שלא רק הגוף טורח בשביל להרוויח כמה פרוטות, אלא כל הנפש של האדם וכל מחשבות ה'טומל און געיעג' של האדם הכל נתפס באותה דאגה

שאינם ראויים חלילה). זה בניסן שהוא ענין 'תשובה מאהבה', אבל לפני אחד בתשרי שהוא יום הדין וזמן של 'המלך המשפט' שהוא ענין של יראה, צריכים להכין עצמנו חודש לפני כן ע"י שנפריש מעשר בהמה, לקחת את הבהמיות שלנו ולבקר אותה, להפריש ממנה לה' ע"י תשובה ותפילה וצדקה. וע"י מעשר בהמה זוכים גם כן ל'למען תלמד ליראה', לתשובה מיראה ביום הדין הממשמש ובא.

וטרדה להביא טרף לביתו, ולכן כשנותן לעני מממון זה שעבד עליו בכל גופו ונפשו, אין הוא מעלה רק אבר מסוים, אלא כל הגוף המח הלב וכל הנפש מתעלה בזה. ושפיר מובן דברי החת"ס שצדקה הוא נפש תחת נפש. ואיתא עוד מבעל התניא, שגם אם אדם לא עבד קשה בשביל הממון שיש בידו, מפני שהוא קיבלם מאביו או במתנה מאיש אחר, אבל מכיון שיכול לקנות בזה כל משאלות לבו והוא בוחר לתתו לעני, אזי הוא נותן כל רצונותיו ותשוקותיו לצדקה, ולכן גם עליו שייך לומר שהנתינה שלו הוא נגד ד"ם אי"ל, כנ"ל.

ואל יחשוב בחור לעצמו, אין לי ממון משלי ולכן אינני יכול לקיים מצות צדקה, ולזכות להזות מְדָמִי על מזבח העקדה של יצחק אבינו, כי אף אם לא תוכל ליתן מתנת יד לחברך, אבל יש הרבה טובות ברוחניות שתוכל לתת ולעזור לזולת. יש בחור שמתקשה בהבנת סוגיא ואתה מרגיש ש'יזך אפצוגעבען מיט איהם' ימנע ויעכב מבעדך להספיק הלימודים שלך, 'נת"ן תתן לו', תדע שע"י ההקרבה שלך שאתה לומד עמו שעה במאור פנים, עד שגם הוא יבין הגמרא והתוס', אתה נותן מעצמך נפש תחת נפש. ובכלל צריכים לפתוח עינים ולראות שיש הרבה בחורים סביבך ולכל אחד יש 'די מחסורו אשר יחסר לו', לאחד זה 'גוט מארגען', לשני 'א גוט ווארט', לשלישי ששבור ברוחו קצת זה לתת לו חיזוק ו'א קלאַפּ אויפן פלייצע', וע"י שאתה נת"ן מעצמך שיהיה לחבריך די מחסורם, אתה זורק ד"ם אי"ל על גבי עקדתו של יצחק אבינו, ואתה מתעלה ומתרומם ומתקדש על ידי זה במאד מאד.

נחזור לענין המעשרות, יש עוד מין מעשר, והוא מעשר שני, שבעליו מעלין ואוכלין בירושלים, וגם הוא מכניס קדושה וטהרה באדם, כדברי התוס' (ב"ב כא. ד"ה כי מציון) בשם הספרי 'גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה'. ולכן ע"י שהאדם מְעַשֵׂר פירותיו ותבואתו, בין אם הוא נותן את המעשר לעובדי ה' הלויים, או שהוא נותן לאביון אשר בקרבך או מעלם בעצמו לירושלים ורואה עבודת בית המקדש, כל אלו המעשרות משפיעים על השיריים ומכניסים קדושת מעשר לתוך החולין, וממילא כל צורת האכילה של אדם כזה הוא בחינת אכילה של מצוה 'מיט א העכערקייט' ומשולחן גבוה קא זכי.

והחידושי הרי"ם בתוך דבריו אומר שכל אכילה של מצוה אין בה חלק הרע, ויש בה הסגולה ד'למען תלמד ליראה' שהאכילה מביא לידי יראת שמים, ובכלל זה גם מאכלי שבת. אבל לכאורה ה'עשר תעשר' תלוי אם האדם מפריש את השבת שלו 'מן המוקף', היינו אם כל השבוע הוא דואג ומיצר 'ווי אבדה נפש', והוא רוצה לקיים בעצמו 'את כל המצוה הזאת' כנ"ל, אז יש בכח האכילה של שבת להכניס קדושת המעשר לתוך אכילות חולין של ששת ימי המעשה שתהיה באופן של 'למען תלמד ליראה'.

ומוסיף השפ"א על דבריו, שכתוב בספרי 'למען תלמד וגו' כל הימים, אפילו בחוץ לארץ', ולכאורה צ"ע שהרי אין מביאים מעשר שני מחו"ל. ומבאר שדורות הראשונים, האבות הקדושים התנאים ואמוראים וצדיקי קדמאי, הם 'ראשית תבואתו', המעשר שהיה קודש לה', וע"י שאנו עושים עצמנו שיריים להם, היינו שאנו 'המוקף' שסובבים המעשר, שאנו 'פארקאכט' בדרכיהם ומתדבקים במעשיהם ומשתוקקים ואומרים 'ווי אבדה נפש', מי יתן והייתי יכול לראות פני הצדיקים הקדושים וללמוד תורה מפיהם, 'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי', אז נכנסה קדושת המעשר לתוך החולין שלנו, וגם אנו מתרוממים על ידי 'עשר תעשר', וזה משפיע עלינו שנוכל לזכות 'למען תלמד ליראה כל הימים' אפי' בחו"ל, ואפי' בדור שפל שלנו, שיריים דשיריים.

אזהרות אכילת בשר ושהוטי חוץ בעבודתנו

כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר (יב, כ). קריאת פסוקים אלו לכאורה קשה מאד, וכי יש כאן היתר מפורש בתורה לשקוע באכילת בשר 'בכל אות נפשך', להיות חלילה נבל ברשות התורה. אלא הענין הוא, שלדאבוננו אנו רואים הרבה פעמים שבני ישראל שיורדים ונשקעים בתאוות עוה"ז, עד כדי כך שנדמה לנו שגם גוים אינם עושים כזה 'טראסק' מהתאוות שלהם. אך ביאור הדבר הוא שכל יהודי יש לו בנשמתו צמאון גדול להתקרב לה', ונפשו משתוקקת להתרומם מהגוף העכור, אבל היהודי לא מבין מאין צמאוננו בא, ולכן הוא מנסה להרוות צמאוננו בתאוות חומריות, כי חושב שזה ישקיט את

מצפוננו וימלא את לבו. וכשרואה שזה לא מצליח הוא משקיע עצמו בתאווה אחרת, מותרת או אסורה, וכך הולך מתאווה לתאווה עד שכל ראשו ורובו שקועים בגשמיות וחומריות, וכל זה להשקיע צמאוננו הגדול.

ומדקדק השפ"א שלא כתיב 'בכל אות גופך', כי התורה אומרת לאדם, גם אם תאכל בשר ומתעסק בצורכי גופך, תבין שבאמת מה שמתחשק לך זה לא ה'שטיקעלע פלייש' הזה, אלא התאווה שלך היא הרבה יותר עמוקה מזה, זו היא 'אות נפשך', כעין דאת אמר (ישעיה כו, ט) 'נפשי אויתיך בלילה', הנשמה שלך משתוקקת לקצת רוחניות, קצת חיות דקדושה, ולכן אל תמכור את תאוותך בעד לחם ונזיד עדשים או חתיכת בשר, אלא תראה למלאות רעבונך ותאות נפשך במקומות שבאמת ימלאו לך וצמאונך כדבעי.

והנה הרבי מלובלין מבאר (זאת זכרון דף י ע"ב) שאף שהאדם צריך לאכול ולישון ולעסוק בצרכי גופו, אבל התורה מזהירה 'בכל אות נפשך תאכל בשר וגו' ואכלת בשעריך בכל אות נפשך. אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו', ואיתא במדרש (שיה"ש רבה ח) שהצבי ישן כשעיניו אחת פקוחה, וה"נ צריך האדם להיזהר כשאוכל ועוסק בצרכי הגוף, שזה בחי' ישן מעבודת ה', שלא יסגור שתי עיניו ולא יאבד את עצמו בתוך חתיכת בשר תאוה, אלא 'כאשר יאכל הצבי', תשאיר עין אחת פקוחה, ובשעת אכילה תכוון לשם שמים, שאתה אוכל שיהיה לך כח לעבודת ה' וכד'.

ואף שאנו מרגישים שאין אוחזים כ"כ בזה, אבל יש בדברים הללו הוראה למעשה בשביל כל אחד מאיתנו, שהרי כמו ש'קול מעורר הכוונה' בתורה ותפילה, ה"נ הוא מעורר את הכוונה באכילה ובצרכי הגוף. יכולים לאכול ולישון ולשמוח, וגם טוב ובריא בין הסדרים לשחות בבריכה ולשחק בכדור וכו', אבל הקול וה'הלוך ילך' מעורר את הכוונה ומשפיע על הפנימיות של האדם, ומגונה ביותר כש'עושים עסק' ומתלהבים משטיקעלע בשר. וצריך אתה לזכור שלא לפגום 'אות נפשך', וגם אם אתה משחק ואוכל וכו', אבל 'כצבי וכאיל כן תאכלנו', תשאיר עין פקוחה ותזכור שזה לא המקום שאתה רוצה להשקיע בו תאוות לך. ולכן חרה לי עד מאד כשראיתי בחורים שקנו הערינג ועשו קידוש לעצמם לפני הסעודה, אין לך 'קול מעורר את הכוונה' יותר מזה, כאומר שכל המהות של שבת אצלך זה קצת יותר הערינג

ו'פרעסעריי'. איפה ה'נשמת' שלך, איפה ה'ווי אבדה נפש', וכי זה ה'אות נפשך' שלך. חבל מאד שתמכור את השבת שלך בעד חתיכת הערינג.

מצד שני כתיב (יב, יג) 'השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה', היינו איסור שחוטי חוץ. והנה מרוב אריכות האזהרות בזה, וממה שהרבה נכשלו בזה ישראל בזמן בית ראשון, אנו מבינים שדבר זה היה תאוה עצומה. והסיבה היא כי הלבבות והמוחות היו פתוחים, וכל רצונם היה להביא קרבן לה', ולא היו יכולים להמתין חצי שנה עד הרגל הבא שיעלו אל בית ה'. אבל התורה מזהירה ש'אל תעלה עולתיך', אלא תתאפק ותמתין עד שתבוא אל בית המקדש, ומי שמקריב בחוץ הרי זה לא לרצון ושחוטי חוץ.

והנוגע לעניינינו, דכתיב 'ועשית עלתיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך', והאמרי אמת מבאר 'ועשית עלתיך הבשר והדם' שהאדם יקריב מעצמו, מ'הבשר והדם' שלו, ויעשה את עצמו עולה לה'. הקרבת הבשר זה תאוות הבשר והחומריות שיש לאדם, והדם הוא הבזיונות שהיה לאדם כשהלך להקריב חטאת, 'אזיל סומקא ואתי חיורא'. ואלו הענינים שייכים בכל אדם ובכל זמן, גם להקריב 'הבשר' של עצמו קרבן לה', וגם כשנכשל באיזה ענין יש לו לעשות חשבון הנפש ולהצטער עד שהוא ממש מתבייש בעצמו.

עכ"פ צריכים להיזהר, שגם כשאתה מקריב מעצמך קרבן לה', שלא תהיה ההקרבה שלך בגדר 'שחוטי חוץ'. דהיינו שרואים לפעמים בחורים שממיתים עצמם באהלה של תורה, וגם בזמני האכילה הם נשארים בביהמ"ד ולומדים, ואף שכוונתם לטובה, ולהקריב את עצמך קרבן לה' זה דבר קדוש עד מאד, אבל גם מי שרוצה מאד להקריב קרבן לה' צריך לשמור את עצמו, 'השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה', צריך להיזהר שההקרבה תהיה במקום הנכון, ומי שאינו אוכל ואינו שומר על בריאותו חוששני מפני 'שחוטי חוץ'. אכן אינך צריך לפטפט שעה ארוכה ולאכול בהתלהבות, אבל אתה חייב לאכול לשובע שלש פעמים ביום, להחיות את נפשך שתוכל ללמוד ולהתפלל כראוי. ואם אתה כופה עצמך לאכול כי אתה מבין שזה מה שהתורה מבקשת ממך, וההקרבה שלך תהיה במקום הנכון, אזי תקיים בעצמך 'ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים', שהאכילה גופא תביא אותך ליראת שמים ולקרבת אלקים.

חפץ ה' בנתינה לנו

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר (טז), ודרשו חז"ל (חגיגה ד':) 'יִרְאֶה יִרְאֶה, כדרך שבא לראות כך בא ליראות', ומקשה חת"ס הלא איתא בירושלמי (ערלה פ"א ה"ג) 'דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה', וא"כ איך נוכל לבוא לראות פני ה', הרי כל מה שיש לנו אנו אוכלים משלו. ומתוך דבר נפלא, שכמו שאנו מקבלים הרבה מתנות ושפע וחיות בבני חיי ומזוני מהקב"ה, כן כביכול הקב"ה מקבל מאתנו, שכיון שה' חפץ חסד הוא ורוצה להיטיב לעמו ישראל, הרי בזה שאנו באים לקבל ממנו הטוב, אנו מיטיבים לו כביכול, ולכן לא צריכים להתבייש כשרואים פני ה'. והיינו דכתיב 'איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך' היינו גם מה שנותן מברכת ה"א אשר נתן לך חשיב כאילו אתה נותן לו, שהרי כך רצונו ובוזה הוא שמח, במה שנותן לנו, וכענין קידושין באדם חשוב (עי' קידושין ז.).

*

יהא רעוא מן שמיא שכל אחד יתבונן שיש בידו הכח 'להבחין בין יום ובין לילה' בכל יום ויום, וכל אחד יכול לזכות לבחי' צדיק לייחד שמיא וארעא על ידי כדכ"ד, פעמיים ביום ערבית ושחרית, הן מתתא לעילא ע"י עבודת הק"ש וה'ישפה', והן ע"י ה'שהם' וקדושת שבת, ושנוכל להמשיך קדושת שבת למשך כל ימות השבוע ע"י הכיסופין והצער ד'ווי אבדה נפש', וכך כל השיריים והחולין שלנו יעלו לקדושת תרומה ומעשר, ונזכה ל'למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים'.